

РОЗДІЛ 7

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.9:347.97

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-12/27>

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ЗДІЙСНЕННЯ ПРИСКОРЕНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ВИБОРЧИМ ПРОЦЕСОМ ТА ПРОЦЕСОМ РЕФЕРЕНДУМУ

PROCEDURAL PROCEDURE FOR IMPLEMENTING EXPEDITED PROCEEDINGS IN CASES RELATED TO THE ELECTION PROCESS AND THE REFERENDUM PROCESS

Буханевич О.М., д.ю.н., професор,
професор кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
orcid.org/0000-0001-6397-0715

Панчук О.О., аспірант кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
orcid.org/0009-0003-3144-9708

В науковій статті авторський колектив провів наукове дослідження процесуального порядку здійснення прискореного провадження у справах, пов'язаних з виборчим процесом та процесом референдуму. У науковій статті вказано, що спір, що пов'язаний з виборчим процесом та процесом референдуму – це публічно-правовий спір, що стосується порушень законодавства про вибори та референдум з боку суб'єктів виборчого процесу (виборців, кандидатів, спостерігачів), інших осіб, які здійснюють організаційне та інформаційне забезпечення виборчого процесу (до останніх можемо віднести виборчі комісії, ініціативні групи, їх представники, ЗМІ, тощо). Спір, що пов'язаний з виборчим процесом та процесом референдуму, виникає в процесі виборчого процесу або процесу референдуму, а завершується з моменту його вирішення адміністративним судом. При цьому, частина виборчих спорів стосується оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів виборчого процесу, вчинених не до голосування, а під час голосування, тому вони в принципі можуть бути завершені вже після оприлюднення результатів виборів, референдуму (особливо якщо суб'єктами, рішення, дії чи бездіяльність яких оскаржуються є не виборчі комісії, а наприклад ЗМІ чи окремі юридичні особи, задіяні у виборчому процесі). Ознаками таких спорів є: їх обмеженість в часі, що означає звернення до адміністративного суду та вирішення спору судом щодо порушень, що відбулися до голосування, саме у ті строки, що забезпечують вирішення цього спору до закінчення голосування на виборах, референдумі, наявність прив'язки до конкретної дати – дати голосування; особливості у інстанційній та територіальній адміністративній юрисдикції; вирішення спору у прискореному провадженні, тобто у строки, прив'язані до фактичної події – дня голосування на виборах чи референдуму; відповідачами у цій категорії справ не завжди є суб'єкти владних повноважень, а й інші особи, залучені до виборчого процесу (процесу референдуму) – як безпосередні учасники (кандидати, спостерігачі, політичні партії), так і суб'єкти, що залучені до організаційного чи інформаційного забезпечення виборчого процесу (ініціативні групи, виборчі комісії, ЗМІ тощо).

Ключові слова: адміністративне судочинство, прискорене провадження, письмове провадження, спрощене позовне провадження, виборчі спори, суб'єкт виборчого процесу, вибори, референдум.

In the scientific article, the authors conducted a scientific study of the procedural order for implementing expedited proceedings in cases related to the electoral process and the referendum process. The scientific article indicates that a dispute related to the electoral process and the referendum process is a public-law dispute concerning violations of the legislation on elections and referendums by the subjects of the electoral process (voters, candidates, observers), other persons who carry out organizational and information support of the electoral process (the latter include election commissions, initiative groups, their representatives, media, etc.). A dispute related to the electoral process and the referendum process arises during the electoral process or the referendum process and is concluded from the moment of its resolution by an administrative court. At the same time, some electoral disputes concern the appeal of decisions, actions or inaction of subjects of the electoral process committed not before the vote, but during the vote, therefore, in principle, they can be completed after the publication of the results of the election or referendum (especially if the subjects whose decisions, actions or inaction are being appealed are not election commissions, but, for example, the media or individual legal entities involved in the electoral process). The features of such disputes are: their time limitation, which means an appeal to the administrative court and the resolution of the dispute by the court regarding violations that occurred before the vote, precisely within the time limits that ensure the resolution of this dispute before the end of voting in the election or referendum, the presence of a link to a specific date – the date of voting; features in instance and territorial administrative jurisdiction; resolution of the dispute in expedited proceedings, i.e. within the time limits tied to the actual event – the day of voting in the election or referendum; The defendants in this category of cases are not always the subjects of power, but also other persons involved in the electoral process (referendum process) – both direct participants (candidates, observers, political parties), and subjects involved in the organizational or informational support of the electoral process (initiative groups, election commissions, media, etc.).

Key words: administrative proceedings, expedited proceedings, written proceedings, simplified claim proceedings, election disputes, subject of the election process, elections, referendum.

Актуальність теми. Судово-правова реформа, істотне оновлення цивільного процесуального, господарського процесуального та адміністративного процесуального законодавства у контексті її проведення зумовило впровадження нових підходів до урегулювання процесуального порядку вирішення публічно-правових спорів у адміністративному судочинстві. Одним із нововведень стало широке впровадження поруч із загальним порядком вирішення адміністративних справ із використанням широкого числа стадій та процесуальних процедур інших форм адміністративного судочинства, що навпаки спрямовувалися на зменшення числа окремих стадій та процедур, що недоцільно застосовувати у зв'язку із тим, що відповідна адміністративна справа не є складною і може бути вирішена більш швидко, без зайвих формальностей, в тому числі без проведення попереднього судового засідання або навіть – судового засідання за участю сторін, інших учасників справи. Запровадження таких адміністративно-правових інститутів як спрощене, письмове провадження, типова та зразкова справа, термінова адміністративна справа дозволило швидше вирішувати однотипні адміністративні справи з однаковими підставами та предметом позову або справи незначної складності, вирішення яких є можливим лише через аналіз судом заяв про суті справи та письмових доказів, поданих сторонами без застосування інших засобів доказування, залучення сторін, свідків, експертів до участі у судовому засіданні. Істотні зміни відбулися й в процесуальному порядку вирішення адміністративних справ у спорах, що виникають із процесу виборів (виборчих спорів) та референдуму. На жаль, питання процесуального порядку здійснення прискореного провадження у справах, пов'язаних з виборчим процесом та процесом референдуму, ще не отримало достатньої уваги в адміністративно-правовій доктрині, що робить цю тему актуальною для подальших досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема прискорених проваджень та інших форм адміністративного судочинства досліджувалася рядом науковців, таких як К. П. Владовська, П. В. Вовк, Р. О. Гаврік, Г. І. Гембара, Ю. А. Дорохіна, І. В. Завальнюк, Я. Л. Коломієць, Д. В. Кузнецов, А. А. Куйбіда, Є. А. Палій, О. С. Ткачук, А. О. Черникова, однак вони не торкалися питань вирішення окремих категорій справ у прискореному провадженні. Окремі питання здійснення провадження у справах щодо законодавства про вибори та референдум досліджені такими вченими, як Н. В. Глущенко, Н. С. Горобець, С. В. Ківалов, А. Ю. Кожевников, О. В. Скочиляс-Павлів, В. А. Стукаленко, К. А. Сьох, В. А. Шевчук та інші. На жаль, ці вчені зосереджувалися лише на питанні правової природи виборчих спорів і недостатньо дослідили саме процесуальний аспект їх вирішення.

Метою статті є наукове дослідження процесуального порядку здійснення прискореного провадження у справах, пов'язаних з виборчим процесом та процесом референдуму.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 19 Кодексу адміністративного судочинства України юрисдикція адміністративних судів поширюється на такий вид публічно-правових спорів, як спори щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму [1]. Можливість вирішення останніх в суді впливає із положень ст. 63 Виборчого кодексу України та ст. 123 Закону України «Про всеукраїнський референдум», відповідно до яких рішення, дії чи бездіяльність, що стосуються виборчого процесу, з ініціюванням всеукраїнського референдуму, процесом всеукраїнського референдуму можуть бути оскаржені до відповідної комісії або до суду. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності, пов'язаних із процесом всеукраїнського референдуму, до суду, а також розгляд та вирішення справ судом здійснюються у порядку, визначеному Кодексом адміністративного судочинства України [2; 3].

У адміністративно-правовій доктрині така категорія публічно-правових спорів розглядається як правовідносини, які виникають між суб'єктами і характеризуються суперечностями та порушеннями права громадян під час виборчого процесу чи референдуму і розв'язуються в судовому та адміністративному порядку [4, с. 193], як правовий конфлікт, який розв'язується в судовому або адміністративному порядку, якщо на це немає заборони, за зверненням спеціально установлених законодавством суб'єктів, який виник під час виборчого процесу чи процесу референдуму і пов'язаний з порушенням виборчого законодавства суб'єктами, що відповідно до законодавства можуть нести відповідальність за це порушення [5, с. 23], як публічно-правові спори, підґрунтям яких є неврегульовані суперечності між суб'єктами матеріальних та (або) процесуальних правовідносин щодо питань забезпечення реалізації виборчих прав, переданий для розгляду та вирішення юрисдикційному органу [6, с. 122], як справа адміністративної юрисдикції за позовом суб'єктів виборчого процесу з приводу порушення їхніх прав, свобод та інтересів під час призначення, підготовки й проведення виборів [7, с. 17]. На нашу думку, спір, що пов'язаний з виборчим процесом та процесом референдуму – це публічно-правовий спір, що стосується порушень законодавства про вибори та референдум з боку суб'єктів виборчого процесу (виборців, кандидатів, спостерігачів), інших осіб, які здійснюють організаційне та інформаційне забезпечення виборчого процесу (до останніх можемо віднести виборчі комісії, ініціативні групи, їх представники, ЗМІ, тощо). В той же час, можемо розгля

Як зазначає О. В. Скочиляс-Павлів, виборчі спори характеризуються такими особливостями: а) пов'язаність з інтересами всього суспільства, з політичними правами щодо участі у виборах та референдумах, з реалізацією інститутів прямої представницької демократії; б) обмеженість у часі, а саме виборчий спір виникає з моменту початку виборчого процесу і завершується оприлюдненням результатів виборів; в) є терміновими адміністративними справами, а тому мають особливості порівняно із іншими публічно-правовими спорами щодо повідомлення учасників справи про дату, час та місце розгляду справи, подання заяв по суті справи, обчислення процесуальних строків, проголошення та вручення судових рішень, апеляційного та касаційного оскарження; г) наявність особливостей щодо підсудності, суб'єктного складу, строків звернення до суду, складу суду при вирішенні справи, сплати судового збору, судових рішень за наслідками розгляду справ, здійснення представництва [8, с. 175]. Не можемо повністю погодитися із науковцем щодо визначених ряду ознак виборчого спору. Так, виборчий спір хоч і виникає в процесі виборчого процесу або процесу референдуму, однак завершується не з моменту оприлюднення результату виборів, референдуму, а з моменту його вирішення адміністративним судом. При цьому, частина виборчих спорів стосується оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів виборчого процесу, вчинених не до голосування, а під час голосування, тому вони в принципі можуть бути завершені вже після оприлюднення результатів виборів, референдуму (особливо якщо суб'єктами, рішення, дії чи бездіяльність яких оскаржуються є не виборчі комісії, а наприклад ЗМІ чи окремі юридичні особи, задіяні у виборчому процесі. Крім того, ознака «обмеженість в часі» стосується передусім можливості звернення до адміністративного суду та вирішення спору судом щодо порушень, що відбулися до голосування, саме у ті строки, що забезпечують вирішення цього спору до закінчення голосування на виборах, референдумі. При цьому, ця прив'язка до конкретної дати стосується лише виборчих спорів, а також справ, пов'язаних з реалізацією свободи мирних зібрань. Інші термінові адміністративні справи вирішуються у скорочені процесуальні строки, підставою

для відкриття провадження у справі також є подання адміністративного позову у скорочені строки, однак прив'язки до певного терміну, настання якого зумовлює позбавлення права на звернення до адміністративного суду та вирішення справи судом немає.

Важливою рисою спорів, пов'язаних з виборчим процесом та процесом референдуму є особливості у інстанційній та територіальній адміністративній юрисдикції. Як зазначає В. А. Стукаленко визначення такої юрисдикції залежить від статусу позивача у виборчому спорі та його позовних вимог [9, с. 39]. Зокрема, справи про оскарження рішень, дій чи бездіяльності дільничних виборчих комісій, дільничних комісій з референдуму, членів цих комісій, про уточнення списку виборців, щодо дій чи бездіяльності суб'єктів у сфері медіа, підприємств, установ, організацій, їх посадових та службових осіб, творчих працівників суб'єктів у сфері медіа, що порушують законодавство про вибори та референдум, про оскарження дій чи бездіяльності кандидата у депутати сільської, селищної ради, кандидатів на посаду сільського, селищного голови, їхніх довірених осіб є підсудними місцевим загальним судам як адміністративним судам. Спеціалізованому апеляційному адміністративному суду як суду першої інстанції підсудні справи про оскарження рішень, дій чи бездіяльності ЦВК, членів цієї комісії (крім рішень щодо встановлення результатів виборів чи всеукраїнського референдуму, що підсудні Верховному Суду), про оскарження дій кандидатів на пост Президента України, їхніх довірених осіб; Спеціалізованому окружному адміністративному суду – справи щодо оскарження дій та бездіяльності ініціативних груп всеукраїнського референдуму, члена ініціативної групи всеукраїнського референдуму, що порушують законодавство про вибори чи референдум. Інші справи, пов'язані з виборчим процесом та процесом референдуму розглядаються окружними адміністративними судами. Судами апеляційної інстанції у справах, пов'язаних з виборчим процесом та процесом референдуму є апеляційні адміністративні суди – щодо рішень місцевих загальних та окружних адміністративних судів, ухвалених у таких справах; Верховний Суд – щодо рішень апеляційних адміністративних судів, Спеціалізований апеляційний адміністративний суд – щодо рішень Спеціалізованого окружного адміністративного суду, Велика палата Верховного Суду – щодо рішень Верховного Суду, прийнятого у виборчому спорі [1].

Перелік адміністративних справ, пов'язаних з виборчим процесом та процесом референдуму міститься у ст. ст. 273–279 Кодексу адміністративного судочинства України. До таких справ відносяться справи про: щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності виборчих комісій, комісій з референдуму, членів цих комісій; про уточнення списку виборців; щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності органів публічної адміністрації, ЗМІ, окремих суб'єктів виборчого процесу, які порушують законодавство про вибори та референдум [1]. У адміністративно-правовій доктрині виділяється дещо інша класифікація спорів, пов'язаних з виборчим процесом та процесом референдуму: спір щодо обмежень на виборче право,

щодо реалізації пасивного виборчого права, щодо висунення та реєстрації кандидатів, щодо передвиборної агітації, щодо підведення підсумків голосування та визначення результатів, щодо оскарження рішень, дій (або бездіяльності) виборчих комісій, інших питань, що стосуються виборчого процесу, в тому числі щодо фінансування передвиборної кампанії [10, с. 605].

Додатково можемо визначити ще дві ознаки адміністративних справ, пов'язаних з виборчим процесом та процесом референдуму, не визначені в адміністративно-правовій доктрині: а) їх вирішення у прискореному провадженні, тобто у строки, прив'язані до фактичної події – дня голосування на виборах чи референдуму; б) відповідачами у цій категорії справ не завжди є суб'єкти владних повноважень, а й інші особи, залучені до виборчого процесу (процесу референдуму) – як безпосередні учасники (кандидати, спостерігачі, політичні партії), так і суб'єкти, що залучені до організаційного чи інформаційного забезпечення виборчого процесу (ініціативні групи, виборчі комісії, ЗМІ тощо).

Висновки. На підставі вище викладеного наукового дослідження, можемо визначити, що спір, що пов'язаний з виборчим процесом та процесом референдуму – це публічно-правовий спір, що стосується порушень законодавства про вибори та референдум з боку суб'єктів виборчого процесу (виборців, кандидатів, спостерігачів), інших осіб, які здійснюють організаційне та інформаційне забезпечення виборчого процесу (до останніх можемо віднести виборчі комісії, ініціативні групи, їх представники, ЗМІ, тощо).

Спір, що пов'язаний з виборчим процесом та процесом референдуму, виникає в процесі виборчого процесу або процесу референдуму, а завершується з моменту його вирішення адміністративним судом. При цьому, частина виборчих спорів стосується оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів виборчого процесу, вчинених не до голосування, а під час голосування, тому вони в принципі можуть бути завершені вже після оприлюднення результатів виборів, референдуму (особливо якщо суб'єктами, рішення, дії чи бездіяльність яких оскаржуються є не виборчі комісії, а наприклад ЗМІ чи окремі юридичні особи, задіяні у виборчому процесі). Ознаками таких спорів є: їх обмеженість в часі, що означає звернення до адміністративного суду та вирішення спору судом щодо порушень, що відбулися до голосування, саме у ті строки, що забезпечують вирішення цього спору до закінчення голосування на виборах, референдумі, наявність прив'язки до конкретної дати – дати голосування; особливості у інстанційній та територіальній адміністративній юрисдикції; вирішення спору у прискореному провадженні, тобто у строки, прив'язані до фактичної події – дня голосування на виборах чи референдуму; відповідачами у цій категорії справ не завжди є суб'єкти владних повноважень, а й інші особи, залучені до виборчого процесу (процесу референдуму) – як безпосередні учасники (кандидати, спостерігачі, політичні партії), так і суб'єкти, що залучені до організаційного чи інформаційного забезпечення виборчого процесу (ініціативні групи, виборчі комісії, ЗМІ тощо).

ЛІТЕРАТУРА

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 23.12.2025).
2. Виборчий кодекс України від 19 грудня 2019 року № 396-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text> (дата звернення: 23.12.2025).
3. Про всеукраїнський референдум: Закон України від 26 січня 2021 року № 1135-IX / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135-20#Text> (дата звернення: 23.12.2025).
4. Сьох К. Механізми вирішення виборчих спорів. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 192-197. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.6.35>.
5. Смокович М. І. Правове регулювання розгляду виборчих спорів: теоретичний і практичний аспекти : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2014. 576 с.
6. Стукаленко В. А. Актуальні питання розуміння виборчих спорів. *Правова держава*. 2018. № 30. С. 119-123. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2018.30.132873>.

7. Ківалов С. В. Вибірчий спір як різновид публічно-правового спору. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2011. Т. 10. С. 7-19. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1f1a5e70-d9a5-4634-8d7e-61a8eba24c49/content> (дата звернення: 23.12.2025).

8. Скочиляс-Павлів О. В. Вибірчі спори в адміністративному судочинстві України: поняття та особливості. *Європейські перспективи*. 2020. № 2. С. 173-180. URL: https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/2021/02/173-_Skochylyas_Pavliv.pdf (дата звернення: 23.12.2025).

9. Стукаленко В. А. Актуальні питання предметної юрисдикції спорів, які пов'язані з виборами президента України. *Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Серія Правознавство*. 2018. Т. 23. Випуск 1(32). С. 35-41. DOI: 10.18524/2304-1587.2018.1(32).134153.

10. Кожевников А. Ю. Особливості провадження у справах щодо законодавства про вибори та референдум. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 7. С. 604-607. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-7/140>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 29.11.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 12.12.2025
Дата публікації: 31.12.2025